

ชื่อวิทยานิพนธ์ : หลักการเผยแผ่กับพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัย : พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร, ดร., ป.ธ. ๙, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.

: ดร.ประพันธ์ สุภयर, ป.ธ. ๙, พธ.บ., ศศ.ม., พธ.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : ๘ มกราคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง หลักการเผยแผ่กับพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาเทวดาและพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและเทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงใช้หลักโอวาทปาติโมกข์ คือ (๑) การไม่ทำบาปทั้งปวง (๒) การทำกุศลให้ถึงพร้อม (๓) การทำจิตให้ผ่องใส วิธีการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ คือ (๑) มีจุดมุ่งหมายในการสอน (๒) พระพุทธองค์ทรงมีพุทธกิจ ๕ ประการ เช่น เวลาเที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเทวดา (๓) วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวก คือ ใช้วิธีการสอนแบบตั้งปัญหา โดยคุณสมบัติของบุคคลผู้สอนธรรมที่ต้องมี คือ วิชาจรณสัมปันโน ส่วนหลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การสอนตามแนวไตรสิกขา โดยมีหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพบได้จากในมหาสมัยสูตรที่มีเทวดาและมนุษย์บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก สุตท้ายการมีธรรมและวินัยนั้นเป็นสิ่งที่แทนพระศาสดา เพื่อที่จะให้พุทธบริษัทได้ช่วยรักษาพระพุทธศาสนาหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว

การศึกษาเทวดาและพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท เทวดาจัดเป็นสัตว์โลกจำพวกหนึ่ง จัดเข้าในโอปปาติกะกำเนิด มี ๒ เพศ คือ เทพบุตรและเทพธิดา เสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์ มีรัศมีเป็นทิพย์ และมีการเสวยกามคุณอันเป็นทิพย์ พุทธวิธีในการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและพระสาวกปรากฏในเทวดาสังยุตและเทวปุตตสังยุต โดยข้อแตกต่างระหว่างการสอนเทวดาและ

มนุษย์ คือ เรื่องเวลา, เรื่องการเกิด, เรื่องอายุ, เรื่องความเป็นทิพย์ของเทวดา และเรื่องวิธีการทำความดีของเทวดาและมนุษย์ ส่วนจุดร่วมระหว่างการสอนเทวดากับมนุษย์ คือ เรื่องที่อยู่ของเทวดา, เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดา และพระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงแสดงเทศนาธรรมทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหมือนกัน

ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้า ด้านอุบายวิธีการสอนเทวดานั้น ปรากฏในเทวดาสังยุต และในพระสูตรอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการบรรลุธรรมทั้งเทวดาและมนุษย์ เช่น การสอนพระอินทร์ให้บรรลุพระโสดาบัน, การสอนเทวดาในโลกธาตุทั้ง ๑๐ ที่มาประชุมกันให้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก, พระพุทธเจ้าประทับอยู่ใน ๑๖ ชนบท ทรงแสดงธรรมแก่เทวดามนุษย์ทั้งหลาย ส่งผลให้เทวดาและมนุษย์เหล่านั้นบรรลุมรรคผลนิพพานนับไม่ถ้วน เรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนานั้น มีอิทธิพลเป็นอย่างมากในสังคมไทย ทั้งทางด้านวรรณกรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ

Dissertation Title : PROPAGATION AND THE BUDDHA'S TEACHING METHODOLOGY TO
DEITY IN THERAVADA BUDDHISM

Researcher : Phrakru Anukulcalayanakit

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phramaha somboon Vutthikaro Pāli VII, B.A., M.A, Ph.D.

: Dr. Prapan Supasorn Pāli VII, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : 8 January 2014

Abstract

This thesis is of three objectives, namely : - 1. To study the principles of propagating Theravāda Buddhism, 2. To study the deity and The Buddha's method of teaching the deity in Theravāda Buddhism, 3. To analysis the Buddha's method of teaching the deity and the influences in Thai society.

The results of the research can be concluded as follows : - In the principles of propagating Theravāda Buddhism, the Buddha propagated Buddhism with the principles of Ovādapātimokkha, namely : - 1. Not to do all evil 2. To do all goodness and to purify the mind. There are 3 ways of the Buddha's propagating the Dhammas : 1. the teaching with the aims 2. The Buddha's activities are of 5 types, such as, to answers to the questions asked of the deity in the midnight. 3. The Buddha's and the disciples' teaching methods is asking the questions. The Dhamma teachers' qualities are Vijjās and Caranas. The principles of teaching in Theravāda Buddhism are the teaching according to the point of Tisikkhā (The Threefold Training). The Buddha's targets in propagating Buddhism are for the deity' and the human beings' happiness. The success in spreading Buddhism appeared in preaching the Dhammas in Mahāsamaya Sulta from which many deity and human beings attained the Dhammas. Finally, including their having the Dhammas and the Vinaya as the Buddha's representatives in order to cause the Buddhist assemblies to protect Buddhism after the Buddha's passing away.

The study about the deity and the Buddha's methods of teaching the deity in Theravāda Buddhism are the facts that the deity are regarded as the world creatures of there kinds. They are set up in the Opapātika Birth consisting of 2 sexes, namely : - Devaputta, the male deity and devadhitā, the female deity. They enjoy the divine properties in the heaven with the divine radiance and the divine sensual pleasure. The Buddha's and the disciples' methods of teaching the deity consist of the Doctrinal principles of teaching as appearing in Devatāsanyutta Sutta in which it is found that the Buddha went to preach the Dhammas to the deity and the human beings. The difference of methods of teaching the deity and humans are times, the nativity, the lifespan, the divine of deity and the way of making the beneficences. Lastly, the same points of methods of teaching the deity and humans are the habitation of deity, the causes to become the angels and the lord Buddha taught both deity and humans.

The study of the analysis of the method of teaching the deity consists of the analyzation of the success in teaching the deity in Devatasanyutta and other discourses. The realization of the Dhamma arose to the uncountable members of the human beings and the deity. For example, the success in his teaching was that He taught Phra Indra to attain the state of Sotāpanna, taught many deities from the 10 elementary world who come to meet one another at the meeting to attain the Dhammas and The Buddha lived in the sixteen rural areas and preached the Dhammas to the deity and the human beings because of this fact, many deity and human beings attained the Poth, the Fruit and Nibbāna uncountable. The deity in Buddhism have been influenced to the Thai societies on the side of the literature, the tradition and other ceremonies was in existence according to the beliefs possessed by the people at that time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากบุคคลและองค์กร ตลอดถึงปัจจัยในหลาย ๆ ด้าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริญาโณ) คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาสมบุรณ์ วุฑฺฒิกโร,ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร กรรมการที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแก้ไขเนื้อหาให้มีความชัดเจน ถูกต้องและเป็นระบบยิ่งขึ้น ทั้งยังคอยกระตุ้น ติดตาม ให้แรงเสริม จนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ รวมทั้งอาจารย์ประกาย ช้างคง นายกิริพล มานพ เอื้อเพื่อร่วมจัดพิมพ์ ดร.วิโรจน์ คุ่มครอง ที่ปรึกษาข้อมูลในประไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ฉบับมหาจุฬา ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข วิทยานิพนธ์ จนเสร็จสมบูรณ์ลงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความสามารถศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับวิทยานิพนธ์นี้ และขอขอบพระคุณพระครูใบฎีกาสันัน ทวยบุญ ที่กรุณาช่วยตรวจรูปแบบ พร้อมทั้งเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกและประสานงานต่างๆ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอเจริญพรขอบคุณคุณรองศาสตราจารย์ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ที่ช่วยค้นข้อมูลและช่วยแปลเอกสารภาษาอังกฤษ และขอเจริญพรขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกๆ ท่านผู้เป็นกัลยาณมิตรที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือในขณะกำลังศึกษาอยู่

สุดท้ายนี้ คุณภาพดี บุญกุศล ความรู้ ความดีงามที่เป็นประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ คุณพ่อแคะ เมืองมัน คุณแม่ผิยน เมืองมัน ผู้ให้กำเนิดและบูชาคุณครูอาจารย์ ทุกๆ ท่าน มีส่วนแห่งกุศลนี้ด้วย เทอญ.

พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ

๘ มกราคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	๑๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๑.๑ หลักโอวาทปาติโมกข์	๑๗
๒.๑.๒ ลีลาการสอน	๒๑
๒.๑.๓ พุทธกิจ ๕	๒๗
๒.๒ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวก	๓๖
๒.๒.๑ วิธีการสอนแบบตั้งปัญหา	๓๖
๒.๒.๒ วิธีการสอนตามลักษณะจริต	๓๘
๒.๒.๓ วิธีการสอนแบบจำแนกข้อธรรม	๔๐
๒.๒.๔ วิธีการสอนแบบทำเป็นตัวอย่างให้ดู	๔๓
๒.๓ คุณสมบัติของบุคคลผู้สอนธรรม	๔๕

๒.๓.๑	วิชาจรณสัมปันโน	๔๕
๒.๓.๒	องค์แห่งพระธรรมกถึก	๔๘
๒.๔	หลักการสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๕๑
๒.๔.๑	การสอนตามแนวไตรสิกขา	๕๑
๒.๔.๒	การสอนตามแนวอริยสัจ ๔	๕๖
๒.๔.๓	การสอนตามแนวอนุปัพพิทกา	๕๙
๒.๕	หลักการและความสำเร็จในการเผยแผ่	๖๒
๒.๕.๑	หลักการในการเผยแผ่	๖๒
๒.๕.๒	ความสำเร็จในการเผยแผ่	๖๕
บทที่ ๓	เทวดาและพุทธวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๓.๑	ประวัติและความเป็นมาของเทวดา	๗๑
๓.๑.๑	ประวัติความเป็นมาของเทวดา	๗๑
๓.๑.๒	ความหมายของเทวดา	๗๕
๓.๒	ประเภทของเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๗
๓.๒.๑	ประเภทของเทวดา	๗๗
๓.๒.๒	คุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเทวดา	๘๙
๓.๒.๓	สถานภาพของเทวดา	๑๐๐
๓.๓	พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและพระสาวก	๑๐๕
๓.๓.๑	พุทธวิธีการตอบปัญหาเทวดา	๑๐๕
๓.๓.๒	พุทธวิธีการสอนเทวดา	๑๑๖
๓.๓.๒.๑	การสอนเทวดาในเทวดาสังยุต	๑๑๖
๓.๓.๒.๓	การสอนเทวดาในเทวปุตตสังยุต	๑๑๙
๓.๓.๒.๒	การสอนเทวดาในลักกสังยุต	๑๒๒
๓.๓.๒.๔	การสอนเทวดาในวิมานวัตถุ	๑๒๕
๓.๓.๒.๕	การสอนเทวดาในพระสูตรอื่นๆ	๑๒๘
๓.๓.๒.๖	การสอนเทวดาในอรรถกถา	๑๓๐
๓.๓	ข้อแตกต่างระหว่างการสอนเทวดากับมนุษย์	๑๓๕
๓.๓.๑	ข้อแตกต่างเทวดากับมนุษย์	๑๓๕

๓.๓.๒ จุดร่วมระหว่างเทวดากับมนุษย์	๑๔๖
บทที่ ๔ วิเคราะห์พุทธวิธีการสอนเทวดาของพระพุทธเจ้าและเทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย	
๔.๑ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๕๖
๔.๑.๑ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในพระเวทศาสนาฮินดู	๑๕๖
๔.๑.๒ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในเทวปุถุชนฮินดู	๑๕๘
๔.๑.๓ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในลัทธิฮินดู	๑๖๑
๔.๑.๔ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในพรหมฮินดู	๑๖๔
๔.๑.๕ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในวิมานวัตถุ	๑๖๕
๔.๑.๖ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในพระสูตรอื่นๆ	๑๖๘
๔.๑.๗ วิเคราะห์อุบายวิธีการสอนเทวดาในอรรถกถา	๑๗๗
๔.๒ เป้าหมายและความสำเร็จในการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘๐
๔.๒.๑ เป้าหมายในการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘๐
๔.๒.๒ ความสำเร็จในการสอนเทวดาในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๘๖
๔.๓ วิเคราะห์เทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย	๑๘๖
๔.๓.๑ วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างเทวดากับมนุษย์ในสังคมไทย	๑๘๖
๔.๓.๒ วิเคราะห์เรื่องเทวดาที่มีอิทธิพลในสังคมไทย	๑๘๙
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ บทสรุป	๒๐๗
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๒๑๑
บรรณานุกรม	๒๑๓
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อชื่อคัมภีร์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกรณ์วิเสสภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.มหา.	(บาลี)	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(บาลี)	วินยปิฎก	จุพวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.	(ไทย)	วินัยปิฎก	จุพวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป	(บาลี)	วินยปิฎก	ปริวารปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป	(ไทย)	วินัยปิฎก	ปริวารบาลี	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(บาลี)	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ส.	(ไทย)	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)

ที.ม.	(บาลี)	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	มชฺฉิมนิกาย	มุลปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	มชฺฉิมนิกาย	มุลปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	มชฺฉิมนิกาย	มชฺฉิมปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	มชฺฉิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(บาลี)	สยฺยุตตนิคาย	นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.นิ.	(ไทย)	สยฺยุตตนิคาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพา.	(บาลี)	สยฺยุตตนิคาย	สพายตนวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.สพา.	(ไทย)	สยฺยุตตนิคาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(บาลี)	สยฺยุตตนิคาย	มหาวรรคคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ม.	(ไทย)	สยฺยุตตนิคาย	มหาวรรวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	ติกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(บาลี)	องฺคุตฺตรนิคาย	ฉกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.	(ไทย)	องฺคุตฺตรนิคาย	ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)

อ.ส.ต.ต.ก.	(บาลี)	อังกุตตรนิกาย	สตุตถกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อ.ส.ต.ต.ก.	(ไทย)	อังกุตตรนิกาย	สตุตถกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ส.ท.ส.ก.	(บาลี)	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อ.ส.ท.ส.ก.	(ไทย)	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
บ.ฐ.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ธมฺมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.ฐ.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
บ.วิ.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	วิมานวตฺตปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.วิ.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
บ.เปต.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	เปตวตฺตปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.เปต.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
บ.เถร.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	เถรคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.เถร.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)
บ.เถรี.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	เถรีคาถาปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.เถรี.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	เถรีคาถา	(ภาษาไทย)
บ.ชา.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.ชา.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ชาตกบาลี	(ภาษาไทย)
บ.ม.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	มหานิทฺเทสปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.ม.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
บ.จู.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	จูฬนิตฺเทสปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.จู.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทศ	(ภาษาไทย)
บ.ป.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิตามคฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.ป.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ปฏีสัมภิตามรรค	(ภาษาไทย)
บ.อป.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	อปทานปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.อป.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
บ.พุทฺธ.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	พุทฺธวสฺสปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.พุทฺธ.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	พุทธรวงส์	(ภาษาไทย)
บ.จริยา.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	จริยวปฺปฏกปาติ	(ภาษาบาลี)
บ.จริยา.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	จริยาปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(บาลี)	ธมฺมสงคณิปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.	(ไทย)	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(บาลี)	วิภงฺกปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.	(ไทย)	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ชา.	(บาลี)	ชาตุกถาปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.ชา.	(ไทย)	ชาตุกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.อ.	วินยปิฎก สมณุตปาสาทิกา ปาราชิกกณฺหสํมาทิสเสสาทิมหาวคฺคาทิกอฏฺฐกถา
-------	---

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ.	ทีฆนิกาย	สุมฺงคฺลวิลาสิณี	สีลกฺขนฺทวคฺคอฏฺฐกถา
ที.ม.อ.	ทีฆนิกาย	สุมฺงคฺลวิลาสิณี	มหาวคฺคอฏฺฐกถา
ที.ปา.อ.	ทีฆนิกาย	สุมฺงคฺลวิลาสิณี	ปาฎิกวคฺคอฏฺฐกถา
ม.มฺ.อ.	มชฺฉิมนิกาย	ปปลฺลจสุทฺธิ	มุลปณฺณาสกอฏฺฐกถา
ม.ม.อ.	มชฺฉิมนิกาย	ปปลฺลจสุทฺธิ	มชฺฉิมปณฺณาสกอฏฺฐกถา
สํ.ส.อ.	สํยุตฺตนิกาย	สารตฺถปฺปกาสิณี	สคาถวคฺคอฏฺฐกถา
องฺ.เอกก.อ.	องฺคุตฺตรนิกาย	มโนรธปฺปฺรณี	เอกกนิปาตอฏฺฐกถา
องฺ.ทุก.อ.	องฺคุตฺตรนิกาย	มโนรธปฺปฺรณี	ทุกนิปาตอฏฺฐกถา
องฺ.ปญฺจก.อ.	องฺคุตฺตรนิกาย	มโนรธปฺปฺรณี	ปญฺจกนิปาตอฏฺฐกถา
องฺ.ฉก.อ.	องฺคุตฺตรนิกาย	มโนรธปฺปฺรณี	ปญฺจกนิปาตอฏฺฐกถา
ขุ.ข.อ.	ขุทฺทกนิกาย	ปรมตฺถโชติกา	ขุทฺทกปาฐอฏฺฐกถา
ขุ.ธ.อ.	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา	
ขุ.อุ.อ.	ขุทฺทกนิกาย	ปรมตฺถทีปนี	อุทานอฏฺฐกถา
ขุ.สุ.อ.	ขุทฺทกนิกาย	ปรมตฺถโชติกา	สุตฺตนิปาตอฏฺฐกถา
ขุ.ชา.อ.	ขุทฺทกนิกาย	ชาตกอฏฺฐกถา	
ขุ.ป.อ.	ขุทฺทกนิกาย	สทฺธมฺมปฺปกาสิณี	ปฎิสมฺภิทามคฺคอฏฺฐกถา

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ.	อภิธมฺมปิฎก	วิภังคสมุโมหวิโนทนีอฏฐกถา
อภิ.ธ.อ.	อภิธมฺมปิฎก	ปญฺจปกรณ ธาตุกถาอฏฐกถา

อรรถกถาปกรณ์วิเสส

สงฺคห.	อภิธมฺมตฺถสงฺคห (ภาษาบาลี)
สารตฺถ.ฎีกา	สารตฺถทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)
ที.สี.ฎีกา	ทีฆนิกาย ลีนตฺถปฺปกาสนี สีลขุณฺทวคฺคฎีกา (ภาษาบาลี)
องฺ.ทก.ฎีกา	องฺคฺตฺตรนิกาย ทฺกนิปาตฎีกา (ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.มหาฎีกา	ปรมตฺถมณฺฑสา วิสุทฺธิมคฺคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)
สงฺคหฎีกา	อภิธมฺมตฺถสงฺคหฎีกา (ภาษาบาลี)
มจฺจลตฺถทีปนี	
จกฺกวาลทีปนี	

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๒/๓๗๓/๒๘๘, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๗๓/๒๔๕๔. หมายถึง วิ.มหา.วินยปิฎก มหาวิภังคปาติ เล่ม ๒ ข้อ ๓๗๓ หน้า ๒๘๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และวินยปิฎก มหาวิภังค เล่ม ๒ ข้อ ๓๗๓ หน้า ๔๕๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาบาลีและอรรถกถาภาษาไทย จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๘/๕๓ ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๘/๑๑๘ หมายถึง ธมฺมปทฏฐกถา ภาษาบาลี ภาค ๘ หน้า ๕๓ ธมฺมปทฏฐกถา ภาษาไทย ภาค ๘ หน้า ๑๑๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขุ.พุทธ.อ. (บาลี) ๓๓-๔๓ หมายถึง ขุททกนิกาย มจฺจลตฺถวิลาสินี พุทฺธวสฺสอฏฐกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฎีกาภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น วิมฺติ.ฎีกา (บาลี) ๑/๗๐ หมายถึง วิมฺตฺติวินยปิฎก ภาษาบาลี เล่ม ๑ หน้า ๗๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปรณวิเสศ ภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น วิสุทธิ.
(บาลี) ๑/๑๖-๑๗ หมายถึง วิสุทธิมคฺคปรณ เล่ม ๑ หน้า ๑๖-๑๗ มินุท. (บาลี) ๑๗๓ หมายถึง
มินุทปญฺหปรณ หน้า ๑๗๓ ฉบับมหาจุฬาปรณวิเสโส